אגרות הראי"ה - כרך א' - אגרת לט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מרחשון תרס"ז - יפו
נמען: דודו, ר' יהודה ליב פעלמאן

על מחלוקת בין ראשי הכוללים, כולל חב"ד, על כתובות המשלוח ועל הפרדת חברון מירושלים. הרב קוק מתנגד לכל פירוד, ובמיוחד לפגיעה במעמד ירושלים, שקדושתה כוללת את כל ארץ ישראל וגם את חברון (על פי הזוהר וראיות מהגמרא). הרב קוק מציע פשרה: לכתוב את הכתובת על שם שלושה אנשים, ולא להפריד את הכולל. הרב קוק מספר על תלמיד חכם זקן שסובל עוני בגלל המחלוקת.

עיקרי הדברים

- מעלת ירושלים על שאר ערי ארץ ישראל.
- שלום ומניעת מחלוקת בכוללים.
- כולל חב"ד וחסידים.

נוסח האגרת עם ביאור

בגרסה זו משולב ביאור בתוך נוסח האגרת. הביאור מופיע כך: [בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת] והוא אינו חלק מלשון האגרת.

בע"ה[1], עה"ק[2] יפו תובב"א[3], ג' מרחשון תרס"ז[4].

לכבוד דודי, יקירי ואהובי, הישיש הנכבד ת"ח[5] מופלג בתורה ויראה וחסידות מו"ה[6] יהודא ליב שליט"א[7] פעלמאן וכא"ל[8]. וכ"בב בניו וב"ב שיחי'[9] ברב שלו'[10] וברכה.

מכתב כבודו הגיעני, לשמחת לבבי לראות כתב ידו הנהדר, לכה"פ[11] בחת"י[12]. ות"ל[13] על שלומו הטוב.

---

1 בע"ה - בעזרת השם
2 עה"ק - עיר הקודש
3 תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
4 תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5 ת"ח - תלמיד חכם
6 מו"ה - מורנו הרב
7 שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8 וכא"ל - וכל אשר לו
9 שיחי' - שיחיו
10 שלו' - שלום
11 לכה"פ - לכל הפחות
12 בחת"י - בחתימת ידי
13 ות"ל - ותודה לא-ל

וע"ד[14] הסכסוך שבין מנהיגי ישראל העומדים בראש הכוללים. [מחלוקת בכולל חב"ד בארץ ישראל על כתובת משלוח הכספים, שאיימה להפריד את חברון מירושלים] מאד נצטערתי ע"ז[15] מאז נודע לי דבר המחלוקת מהממונה בכולל חב"ד[16], איש נכבד מאד מירושלים ת"ו,[17] ששאל בזה בעצתי. ודעתי היא, שאנחנו חייבים כולנו להתאמץ בכל עז שלא יהי'[18] ח"ו[19] שום פירוד, ודי לנו והותר הפירודים שכבר נתהוו בעוה"ר[20]. ויותר נכון הי'[21] לותר את הענין של האדרעסין, רק שלא יהי' פירוד להבדיל חברון בפ"ע[22], ולהפריד בינה לירושלים ת"ו[23]. וק"ו[24] שלא להביא ע"ז[25] איזה טינה בלב קצת מאחב"י[26] להקטין ח"ו מעלת קדושת ירושלים ת"ו נגד שאר ערי אה"ק[27] איזו שתהי'[28], שזהו ממש פגם איסור הבמות, והצעקה אשר הי' על בני גד ובני ראובן בבנותם המזבח, [יהושע כב] הכל הוא שלא להשוות אפילו קדושת מקום אחר בא"י[29] לקדושת המקום אשר בחר ד', והעיר אשר נקרא שמו ית'[30] עליה, וק"ו להפחית ח"ו ממעלתה נגדה. כי דוקא ירושלים כוללת כל א"י[31], ולא עיר אחרת, א"כ[32] בכלל ירושלם נכללת ג"כ[33] קדושת חברון, ולא להיפך. וכ"ד זוה"ק[34] פ' חיי שרה דקכ"ח ע"ב[35]: "ת"ח ירושלם כל ארעא דישראל אתכפל תחותה, ואיהי קיימא לעילא ותתא כגונא דא ירושלם לעילא ירושלם. לתתא כו'[36] ובגין כך כפלתא איהו דבי' שריא כו' ובגין כך שדה המכפלה" כו'. הרי שאפי'[37] קדושת חברון ומערת המכפלה, שזהו עיקר מעלתה של עה"ק חברון, כלולה. ג"כ בירושלם, ומקור קדושת חברון הוא ג"כ מצד ירושלם. וזאת היא כונת הגאון ר'[38] בצלאל אשכנזי, שכתב בתשובה סי'[39]

---

14 וע"ד - ועל דבר
15 ע"ז - על זה
16 חב"ד - חכמה בינה דעת (חסידות חב"ד)
17 ת"ו - תבנה ותכונן
18 יהי' - יהיה
19 ח"ו - חס ושלום
20 בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
21 הי' - היה
22 בפ"ע - בפני עצמו
23 ת"ו - תבנה ותכונן
24 וק"ו - וקל וחומר
25 ע"ז - על ידי זה
26 מאחב"י - מאחינו בני ישראל
27 אה"ק - ארץ הקודש
28 שתהי' - שתהיה
29 בא"י - בארץ ישראל
30 ית' - יתברך
31 א"י - ארץ ישראל
32 א"כ - אם כן
33 ג"כ - גם כן
34 זוה"ק - זוהר הקדוש
35 ע"ב - עמוד ב
36 כו' - וכולי (וכן הלאה)
37 שאפי' - שאפילו
38 ר' - רבי
39 סי' - סימן

ט"ו: ואם אין ירושלם ח"ו אין חברון עכ"ל[40], שהגאון בעל חתם סופר הביאו בתשובה סי' רל"ג, וכתב עליו שלא הבין איך תלה ישיבת חברון בירושלם, אבל נראה שרמז לדברי זוה"ק הנ"ל[41]. וענין קביעת המועדים, שבאמת אינו תלוי דוקא בירושלם כ"א[42] בכל א"י, כמבואר בברכות ד' ס"ג, [ברכות סג] רק שלכתחלה צריך שיהי'[43] ביהודא, משום לשכנו תדרשו, [דברים יב, ה] ויהודא נקרא שכנו של מקום כמבואר בסנהדרין די"א ע"ב, ועי' תוס'[44] ד"ה[45] אין מעברין בסופו, שהקשו דבברכות ילפי' מכי מציון ת"ת[46] וכאן מלשכנו, אבל הענין הוא דמכי מציון ילפי' על כלליות א"י, דג"כ[47] נקראת ע"ש[48] ציון וירושלם, ומלשכנו ילפי' דבעי' ביהודא. עכ"פ[49] משתי הסוגיות למדנו, דעיקר הקדושה והמעלה תלוי דוקא בירושלם, שסוף כל סוף אין מקרא יוצא מידי פשוטו, דכי מציון ת"ת ודבר ד' מירושלם דוקא, אלא שקדושת ירושלם מאירה ג"כ בכל א"י. וה"ה[50] היתרון שיש ליהודא הוא מפני הקירוב לירושלם, כדפי' רש"י[51] שכנו של מקום ירושלם והיא ביהודא, א"כ כל המעלה היא תלוי' רק בירושלם, וא"כ[52] עיקר ירושלם עדיפא מכל, ופשוט דמצות בנינה קודם וגדול משארי ערי הקודש. וראי'[53] לדבר, דבגמ'[54] דברכות גבי הנהנה מסעודת חתן אמרי' שם ד"ו[55] ע"ב "ואם משמחו מה שכרו, כאילו בנה אחת מחורבות ירושלם", ולא סתם מחרבות א"י, אע"ג[56] דפשטא דקרא דהביא ממנו ראי'[57] כתוב סתם "כי אשיב את שבות הארץ", א"ו[58] דבנין חרבות ירושלם גדול משאר ערי א"י וע"כ[59] נקט הגדול. וחלילה לחשוב, שהצדיקים הראשונים היו יכולים להתישב בירושלם והקדימו עיר אחרת מאה"ק[60]. והננו רואים גם עתה כל ת"ח[61] וצדיקים משתוקקים להקדים ישיבת ירושלם, ורבים עולים לרגלים גם עכשיו, ומתפללים מוספים אצל כותל המערבי שיבנה בב"א[62], בקדושה והתעוררות נפלאה. אלא שהי'[63] עול הגלות כבד מאד

---

40 עכ"ל - עד כאן לשונו
41 הנ"ל - הנזכר לעיל
42 כ"א - כי אם
43 שיהי' - שיהיה
44 תוס' - תוספות
45 ד"ה - דיבור המתחיל
46 ת"ת - תלמוד תורה
47 דג"כ - דגם כן
48 ע"ש - עיין שם
49 עכ"פ - על כל פנים
50 וה"ה - והוא הדין
51 רש"י - רבי שלמה יצחקי
52 וא"כ - ואם כן
53 וראי' - וראיה
54 דבגמ' - דבגמרא
55 ד"ו - דף ו' (בציון מקור)
56 אע"ג - אף על גב
57 ראי' - ראיה
58 א"ו - אלא ודאי
59 וע"כ - ועל כן
60 מאה"ק - מארץ הקודש
61 ת"ח - תלמידי חכמים
62 בב"א - במהרה בימינו אמן
63 שהי' - שהיה

בירושלם, מפני שנאת הגוים שהי' אז, רק עכשיו בעקבא דמשיחא [בדור שלפני ביאת המשיח (סוטה מט)] אנו רואים אות לטובה ופקודת ישועה ורחמים, שאחב"י[64] ב"ה[65] הנם מכובדים בעיני השרים באה"ק[66] בכלל וירושלם בפרט, ות"ל הכל בטוח באין פחד. ועל גדולי הצדיקים אין להקשות כלל מ"ט בחרו בשארי ערי הקודש, אפילו אם היו יכולים לשבת בירושלם, שבודאי כל עיר ומקום שבאה"ק[67] יש לו שורש ובחי' בקדושה בפני' עצמה, כמו שהאריך בזה ב"חסד לאברהם" [ספרו של המקובל רבי אברהם אזולאי] בחלק עין הארץ נהר י"ג, ומן הפרטים שזכר שם נלמד על הכלל כלו. ואפילו בדרך הפשטות יש לכל מקום ומקום חבת הקודש מיוחדת בפ"ע. למשל פה עה"ק יפו ת"ו יש לחבב מצד שהיא גבול המסומן בתוה"ק[68], "גבול ים", [במדבר לד, ו] ומצד שבה הלך יונה הנביא [יונה א, ג] ע"ה[69], שבודאי כמה וכמה תיקונין השריש בהליכתו לדורות, ובה הובאו הדוברות לשלמה המלך ע"ה לבנין ביהמ"ק[70], כמ"ש[71] בדברי הימים ב' ב' פט"ו[72], ולשי' הירושלמי יומא פ"ג ה"ח[73] נעשה הנס לנקנור [יומא לח: נס הדלתות שהביא ניקנור מאלכסנדריה למקדש] ג"כ פה עה"ק בנמל יפו. ע"כ[74] אע"פ[75] שירושלם חביבה מאד, וקדושתה כוללת בכללות, וישובה קודם לכל, מ"מ[76] כ"א שהשיג ע"פ[77] פרטיות שורש נשמתו, שהוא שייך לקדושה המיוחדת הפרטית השייכת לאותה העיר, הי' קובע בה דירתו. ובודאי מצד חילוק השבטים הי' כן הענין, ע"כ היו כמה נביאים משארי ערים, אע"פ שרובם היו מירושלם, שע"כ[78] נקראת גיא חזיון, [ישעיהו כב, א] וכל נביא שלא נתפרש שם עירו הוא מירושלם, כדאיתא במדר' איכה, אבל מיעוטם נתפרשו בשם עירם ודרו שם מטעם הנ"ל. וכ"ז בדרך פרט, אבל בדרך כלל ודאי גדולה היא מצות ישיבת ירושלם מכל א"י, אע"ג דכ"מ[79] חביב בפ"ע. ועד היום נמצאים זקנים שנתגדלו באה"ק והם מחפשים בכל יום ללכת ד' אמות חדשות באי"י, מפני גודל חביבות הארץ, ומ"מ[80] כל מי שיש סיפק בידו משתדל לשבת בירושלם, אלא שרבים הם מוכרחים מצד מצבם ופרנסתם, ושארי סיבות וענינים דלא מתדר להו בירושלם ת"ו, ע"כ הם יושבים בערי קודש אחרות. וא"צ[81] להאריך כלל בחשיבות ירושלים עה"ק, שהכתוב מעיד עליה "העיר אשר בחרתי", והיא עצמה נקראת צואר ומקום החיות, כדאי' בתקוני זוהר בתיקונים הנוספים תיקונא שתיתאה "צוארך כמגדל השן [שיר השירים ז, ה] דא ירושלם, עלה אתמר כמגדל דוד צוארך, תכשיטין דילה כהנים לויים וישראלים", הרי שהיא עצמה היא מקום החיות כולה, וכהנים לויים וישראלים הם מקשטים

---

64 שאחב"י - שאחינו בני ישראל
65 ב"ה - ברוך השם
66 באה"ק - בארץ הקודש
67 שבאה"ק - שבארץ הקודש
68 בתוה"ק - בתורתנו הקדושה
69 ע"ה - עליו השלום
70 ביהמ"ק - בית המקדש
71 כמ"ש - כמו שכתב / כמו שנאמר
72 פט"ו - פסוק ט"ו
73 ה"ח - הלכה ח' (בציון מקור)
74 ע"כ - על כן
75 אע"פ - אף על פי
76 מ"מ - מכל מקום
77 ע"פ - על פי
78 שע"כ - שעל כן
79 דכ"מ - דכמה מקומות
80 ומ"מ - ומכל מקום
81 וא"צ - ואין צריך

את הקדושה, ובודאי כל המרבה בתכשיטי קדושה ה"ז[82] משובח. ואע"ג[83] דהכונה כאן ביחוד על בחי' ירושלם ברוחניות, מ"מ הכל אחד, ומכוון זה נגד זה, כד' הזה"ק[84] המובא לעיל בענין מכפלה. ובודאי ראוי להתחזק בכל עז בדבר השלום, שלא יתפשט הענין ח"ו לומר שראוי למעט בהרחבת בנין ירושלים עה"ק, וכדאמרי' בזבחים דקי"ג פ"א מצאו עצמות בלשכת דיר העצים ובקשו לגזור טומאה על ירושלם, עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לא בושה וכלימה היא לנו שנגזור טומאה על עיר אבותינו וכו'[85]. ות"ל אין לנו עיר בכל העולם כולו שיש בה כ"כ[86] תורה ועבודה, צדיקים וגדולים, חסידים ואנשי מעשה, כמו ירושלם עה"ק ת"ו, וב"ה[87] היא מתוספת והולכת לעינינו מדי שבוע בשבוע, שמתקבצים אליה אחב"י[88] מארבע כנפות הארץ, והיא נבנית ב"ה בבנינים חדשים ע"י[89] אחינו הדבקים באהבת ירושלם בכל לבם ונפשם. והלא הפגם הראשון, שגרם חילוק מלכות ב"ד[90], וגרם לכל הגלויות והנפילות, בעוה"ר, הי' השפלת ירושלם, וכדאי' בסנהד' דק"ב וירבעם יצא מירושלם שיצא מפיתקה של ירושלם, ת"ו. וכן לדחות מוחזק ג"כ א"א[91] בשו"א[92], מטעם הד"ת[93] ומטעם היושר. ע"כ יעצתי להנכבד ששאל עצתי אז, שראוי לפשר ע"י הוספה, להוסיף את מי שהרב דליובאוויטש שי'[94] חפץ בו ג"כ, ויותר נכון שיהיו המכתבים נכתבים על אדרעס של שלשה אנשים, משתהי'[95] מחלוקת בישראל. ובכולל פרושים נוהגים כבר לכתב על שני אנשים, ומה בכך שיהי' שלישי. וכ"ז כדאי כדי שלא למעט ח"ו כבודה של ירושלם עה"ק אפילו כחוט השערה. ולפי ענ"ד[96] כדאי שכל יראי ד' שהם חסידים באמת, המקושרים בין לבאברויסק בין ללאדי בין לליובאוויץ, [ענפי חסידות חב"ד: באברויסק, לאדי וליובאוויטש] שכולם יגלו דעתם שהם רוצים שתהי' האדרעסא משולשת, רק שלא יפרד הכולל, ולא יזוז הכבוד שיש עכ"פ בידינו ליתן בזמה"ז[97] לעיר בית חיינו תובב"א מתוכה. ואין ספק בדבר כמעט, שאם ימצאו אנשים ישרים, אוהבי שלום, שיתערבו בדבר, אפשר למעט ולבטל לגמרי את המחלוקת בתחילה, לפני התפשטותה, "ולפני התגלע הריב נטוש". [משלי יז, יד] וכפי הנראה כבר -סובלים מזה ת"ח חשובים שבאה"ק מצער המחלוקת. ופה נמצא אתנו בעה"ק[98] ת"ו ת"ח אחד זקן, גדול בישראל ממש, מכולל חב"ד, והוא דחוק מאד בעניות גדולה, ואינו יכול לתבוע חובו מהכולל מפני בלבול הכולל מצד המחלוקת. וכאלה בודאי ישנם רבים, ואין שיעור כמה גדולה היא המצוה להתערב בזה בדרך שלו', שיבטל כ"א מהראשים חלק אחד מדעתו, כדי שיבוא השלו'[99] על כנו, וישאר כבוד עיר

---

82 ה"ז - הרי זה
83 ואע"ג - ואף על גב
84 הזה"ק - הזוהר הקדוש
85 וכו' - וכולי (וכן הלאה)
86 כ"כ - כל כך
87 וב"ה - וברוך השם
88 אחב"י - אחינו בני ישראל
89 ע"י - על ידי
90 ב"ד - בית דין
91 א"א - אי אפשר
92 בשו"א - בשום אופן
93 הד"ת - הדברי תורה
94 שי' - שיחיה
95 משתהי' - משתהיה
96 ענ"ד - עניות דעתי
97 בזמה"ז - בזמן הזה
98 בעה"ק - בעיר הקודש
99 השלו' - השלום

אלקינו במקומו, ולא יחסר חלק העניים יושבי אה"ק עובדי ד' באמת בקדושת ארץ חמדה, שחוברה לה יחדיו, [תהלים קכב, ג] ע"י פרץ ומריבה בין ראשי אלפי ישראל.

הארכתי קצת בדברי אלו שלא כמדתי, מפני כבוד עיה"ק[100] ומאהבת השלו'. והשית"ב[101] ישפת ברכה ושלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלם, וידבר שלו' אל עמו ואל חסידיו.

אחתום בברכה וכ"ט[102], ואבקשו לכתב לנו לפעמים יותר תכופות משלומו הטוב, ומשלום צאצאיו שיחי'. והי'[103] ז"ש[104] וברכה, אורך ימים ושנות חיים וכ"ט, כנפשו היקרה ונפש ב"א דור"ש[105] וטובו, מברכו מהררי קודש ומצפה לחדות בשמחה את פניו על אדמת קדשנו, בבא כל ישראל ברינה ושמחה, ושבו בנים לגבולם בב"א.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי"ה, כרכים א׳-ד׳

---

100 עיה"ק - עיר הקודש
101 והשית"ב - והשם יתברך
102 וכ"ט - וכל טוב
103 והי' - והיה
104 ז"ש - זה שלום
105 דור"ש - דורש שלום